

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK ÉS POLITIKATUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

VÁROSI ÉS KÖRNYEZETPOLITIKAI TANULMÁNYOK

**A GYERMEKVÁLLALÁSI MAGATARTÁS TERÜLETI ÉS TÁRSADALMI
EGYENLŐTLENSÉGEI**

—

**AZ EURÓPAI UNIÓ TERMÉKENYSÉGI FOLYAMATAINAK VIZSGÁLATA 2010 ÉS
2020 KÖZÖTT**

UHLJÁR PÉTER

TÉMAVEZETŐ:

DR. VARGA ÁGNES

EGYETEMI DOCENS

TÉZISFÜZET

BUDAPEST, 2026

Tartalom

1) Kutatási előzmények és a téma indoklása	2
2) A felhasznált módszerek	5
3) Az értekezés tudományos eredményei	7
4) Összefoglalás	10
5) Főbb hivatkozások.....	11
6) A témakörrel kapcsolatos saját (ill. társszerzős) publikációk jegyzéke	14

1) Kutatási előzmények és a téma indoklása

A népesség méretének és összetételének változásai alapvetően befolyásolják a gazdasági, társadalmi és politikai rendszerek működését. Míg a fejlődő országokban továbbra is a népességnövekedés a meghatározó folyamat, addig a fejlett államok – köztük Európa tagországai – az elöregedés és a népességfogyás problémájával szembesülnek. Ezek a folyamatok veszélyeztethetik például a munkaerőpiac egyensúlyát vagy a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságát, többek között olyan negatív következményekkel, mint például az Európai Unió globális gazdasági súlyának csökkenése.

A kontinensünkre jellemző demográfiai krízis hátterében az alacsony termékenység, vagyis a gyermekvállalási hajlandóság tartós visszaesése áll. Ennek alapvető oka, hogy az alacsony születési számok következtében a gazdaságilag aktív kohorszba egyre kevesebben forognak be. Mindezzel pedig nem csupán csökken a 15–64 évesek abszolút száma, hanem ezzel párhuzamosan az öregedési index is emelkedik, összességében egy előnytelen korszerkezetet, korfát eredményezve. Jóllehet, az úgynevezett helyettesítő vándorlás tüneti intervencióként alkalmazható (a kieső aktív rétegek rövidtávú pótlására), ugyanakkor a társadalom elöregedését ez a stratégia csak átmenetileg tudja ellensúlyozni (például WEBER [2015] vagy TSIMBOS [2008]).

Bár az átlagos gyermekszámot számos tényező – gazdasági helyzet, társadalmi környezet, politikai intézkedések – befolyásolja, és a 20. század második felére jellemző hosszútávú trend kedvezőtlen folyamatra utal, ugyanakkor a teljes termékenységi arányszám változása korántsem lineáris (például LUCI-GREULICH és THÉVENON [2014]), valamint földrajzilag differenciált (például LESTHAEGHE és WILLEMS [1999]).

A doktori kutatás célja a termékenységi magatartás területi, időbeli és társadalmi egyenlőtlenségeinek feltárása az Európai Unióban. Ennek két fő iránya egyrészt a termékenységi problémák földrajzi lokalizációja, másrészt annak bemutatása, hogy a nem megfelelő család- és népesedéspolitikák miként élezhetik ki a társadalmi és területi különbségeket. A kutatás eredményei hozzájárulhatnak olyan szakpolitikai stratégiák kidolgozásához, amelyek mérsékelhetik a termékenységi válságot és elősegíthetik a népesség korstruktúrájának kiegyensúlyozását.

A dolgozat a következő fő kutatási kérdés megválaszolására törekszik: megfigyelhető-e jelentős területi és társadalmi átrendeződés az Európai Unió térszerkezetében 2010 és 2020

között a teljes termékenységi arányszám (TTA) és a gyermekvállalás anyai átlagéletkora alapján? Utóbbi megválaszolására az 1. táblázatban ismertetett kilenc kutatási alkérdést fogalmaztam meg.

Megfigyelhető-e jelentős területi és társadalmi átrendeződés az Európai Unió térszerkezetében 2010 és 2020 között a teljes termékenységi arányszám (TTA) és a gyermekvállalás anyai átlagéletkora alapján?	
K1	Milyen strukturális átrendeződés figyelhető meg a teljes termékenységi arányszám térszerkezetén?
K2	A 15–49 éves nők hét ötéves reprodukzív alkohorszára jellemző korspecifikus ráták hogyan differenciálódnak regionálisan és időben?
K3	Milyen strukturális átrendeződés figyelhető meg a szüléskor jellemző anyai átlagéletkorok térszerkezetén?
K4	Milyen összefüggés van a teljes termékenységi arányszám és az időzítés változó irányzatai között?
K5	Megjelenik-e a társadalmon belüli polarizáció, azaz a szélsőséges halasztási folyamatok és a kiugróan fiatal életkorra időzített terhességek dimenziója az Európai Unió térszerkezetén?
K6	Számít-e a paritás a polarizációra való kitettségben, és amennyiben igen, akkor hányadik sorszámú elveszültek vállalásakor válik leginkább ketté a társadalom?
K7	Mely tényezők magyarázzák a túlságosan korai gyermekvállalást, egyben az ebből eredő társadalmi megosztottságot?
K8	Mely tényezők magyarázzák a halasztást, illetve az aktív, avagy tényleges reprodukzív életszakasz lerövidülését, egyben az ebből eredő társadalmi megosztottságot?
K9	Melyek azok a szakpolitikai javaslatok, amelyek elősegíthetik a termékenységi indikátorok javulását, továbbá a két polarizációs jelenség mérséklődését?

1. táblázat: A disszertáció fő kutatási kérdése, valamint kutatási alkérdései

A dolgozat kutatási fő- és alkérdései alapján megfogalmaztam egy hipotézist is, amely két részből áll. Egyrészt feltételezem, hogy 2010 és 2020 között jelentős átrendeződés történt az Európai Unió termékenységi térszerkezetében, különösen a teljes termékenységi arányszám és az anyák átlagos gyermekvállalási életkora terén. A második állítás szerint a Hajnal János által 1965-ben felállított Hajnal-vonal koncepció azon része továbbra is érvényes, mely szerint Európa nyugati felén a keleti kontinensrészhez képest a társadalmak szignifikánsan későbbi anyai életkorra időztetik a gyermekek, illetve az első gyermekek vállalását.

Bizonyos, hogy a felvázolt fő kutatási kérdés, a kilenc kutatási alkérdés, valamint a hipotézis megválaszolása, azaz a termékenységi attitűdök vizsgálata összetett, interdiszciplináris megközelítést igényel. Ezért a kutatás nemcsak a demográfia és a társadalomföldrajz

tudásbázisára épít, hanem a szociológia, a pszichológia, a családtudomány és az orvostudomány empirikus eredményeit is felhasználja. Ezzel összhangban több perspektívából, interdiszciplináris megközelítéssel, nem mellesleg kritikai célzattal vettem vizsgálat alá a kiegyensúlyozott népességszerkezet szempontjait, a termékenységi indikátorokat, a második demográfiai átmenetet, a vándorlás és a fertilitás nexusát, a gyermekvállalási magatartásban megjelenő területiséget, a termékenységet befolyásoló szakpolitikák összefonódását, valamint a szülőség társadalmi polarizációs hatását.

2) A felhasznált módszerek

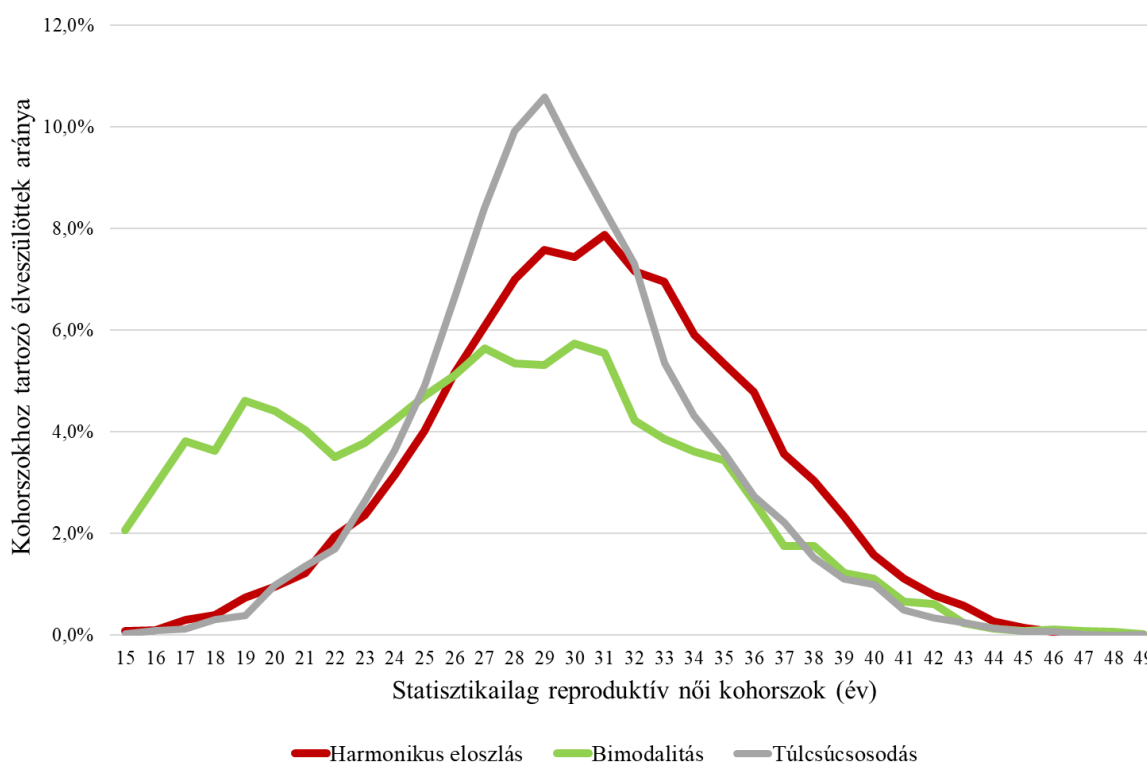
Módszertanilag a kutatás teljes mértékben kvantitatív, ezen belül másodlagos statisztikai adatforrásokra támaszkodik (Eurostat, ENSZ, Human Fertility Database, Világbank, Fertility Europe, nemzeti statisztikai hivatalok); éppen ezért a statisztikai eredmények magyarázata alapos szakirodalmi alátámasztással történik. Fontos nyomatékosítani, hogy a rendelkezésre álló adatok elsősorban a nőkre vonatkoznak, ezért a férfiak gyermekvállalással kapcsolatos szerepe kevésbé jelenik meg az elemzésben; ez egyben a disszertáció módszertani korlátja is, amely kijelöli az eredmények értelmezési keretét. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a demográfiai válság okait nem szabad dedikáltan a nők egyéni döntéseiben keresni: a gyermekvállalás attitűdje, illetve magatartása a férfiak, egyben a párok kompetenciája is, egészében véve pedig egy társadalmi léptéken értelmezendő kérdéskör.

Az elemzés elsődleges földrajzi egysége a NUTS 2-es régiószint, amely földrajzi lépték alkalmas arra, hogy feltárja a tagállamok közötti, illetve az esetlegesen megjelenő mezoszintű, országon belüli különbségeket (például az Észak- és a Dél-Olaszország közötti ellentét). A társadalmi polarizáció elemzésénél ugyanakkor országos (NUTS 0-s) szintű adatokat használtam az elérhető paritásadatok miatt.

Az időbeli lehatárolás során a 2010–2020-as időszakot választottam. Ennek egyik fő indoka, hogy ez az időszak a 2008–2009-es gazdasági világválság és a COVID–19-pandémia közé esik, így viszonylag stabil, konjunkturális környezetet biztosít a termékenységi folyamatok vizsgálatához. (A 2020-as év születési adatait még csak korlátozott mértékben befolyásolta a járvány, leginkább novembertől kezdődően.)

Az alkalmazott módszertan több különböző elemzési eszközt ötvöz, amiket négy fő csoportba sorolhatunk. Egyrészt bizonyos indikátorok a demográfiai kutatásokban általánosan elterjedtek (például teljes termékenységi arányszám, korszecifikus termékenységi ráták, szüléskor jellemző anyai átlagéletkor). Másrészt alkalmaztam olyan eszközöket, amelyek, jóllehet szintén megjelennek a szakirodalomban, ugyanakkor mégsem tekintendők elterjedtnek: ide tartozik a modális görbék módszere. Harmadrészt célom volt, hogy más diszciplínák, elsősorban a regionális tudomány és a közgazdaságtan által használt módszerek adaptációs lehetőségét bemutassam. Erre a multidiszciplináris megközelítésre példa a Hoover-index alkalmazása. Negyedrészt pedig kiegészítő jelleggel megjelennek olyan általános, nem tudományág specifikus eljárások, mint például a Pearson vagy a Spearman korreláció.

Összességében a disszertáció legfontosabb, kiemelt elemzési eszköze a modális görbék módszere. Ennek lényege, hogy az anyák életkorát és az adott életkorhoz tartozó születések számát egy eloszlási görbén ábrázolja (1.ábra). A normális eloszláshoz közelítő görbe harmonikus gyermekvállalási mintázatra utal, míg a görbe vállasodása vagy bimodalitása arra enged következtetni, hogy felmerül valamilyen negatív vagy semleges értelmezésű megosztottság a többségi és a résztársadalmak között. Emellett azonosítottam egy másik jelenséget is, mégpedig a modális görbék túlcsúcsosodását. Ebben az esetben a polarizáció úgy nyilvánul meg, hogy azon nők közül, akiket a biológiai korlát problémája közvetlenül érint, feltehetően sokan a társadalmi-gazdasági-kulturális környezet által erősen determinált, a gyermekvállalás szempontjából késleltetett életpályán jutottak el ebbe a kiszolgáltatott élethelyzetbe. Következésképpen a gyermektelen, de gyermekekre vágyó nők részéről joggal merülhet fel a kirekesztettség, illetve a megfosztottság érzete a gyermekes nők társadalmi csoportjával szemben.

1. ábra: Példa a modális görbék három fő típusára

3) Az értekezés tudományos eredményei

A termékenységgel kapcsolatos kvantitatív kutatások egy viszonylag állandó változókészlettel (például TTA), illetve megközelítéssel dolgoznak (például a halasztás dimenziója). Éppen ezért a disszertáció elkészítése során kiemelt motivációm volt, hogy előálljak egy olyan megközelítéssel, amely új megvilágításba helyezi a fertilitási folyamatokat. Szintén fontosnak tartottam, hogy a társadalmi polarizálódásra ráirányítsam a fókuszot. Ennek alapja, hogy vannak olyan gyermekvállalással kapcsolatos jelenségek, amelyeket a fejlett államok perspektívájából tekintve hajlamosak vagyunk a világ fejletlen régióihoz kötni. Emellett kiemelt jelentősége volt – többek között a tudományos eredmények szakpolitikai adaptációja miatt – annak, hogy világosan feltárjam a TTA-val, illetve a korszpecifikus termékenységi rátákkal kapcsolatos problémák hatótényezőit. Továbbá tudományos kihívásként tekintettem egy olyan – sokak által már megkérdőjelezett, elavultnak vélt – koncepció gyakorlati alátámasztását, amely a demográfia és a földrajztudomány összefonódásának egy fontos mérföldkövéként értelmezhető.

A disszertáció új, vagy újszerűnek tekinthető eredményeit az alábbi négy tézisben foglalom össze:

- I. tétel: a módszertan terén az adaptált (például a két mennyiségi ismérv területi megoszlásának eltérését mérő Hoover-index) és a kisebb jelentőségű, ellenben általam kidolgozott (például az elsőszülött gyermekek paritással nem súlyozott anyai átlagéletkort befolyásoló hatása) indikátorokon túl a dolgozat egyértelmű újítása a modális görbék osztályozásával kapcsolatos. Megfigyelhető, hogy az elérhető publikációkban kivétel nélkül a bimodalitás, illetve a kiválasztódás alátámasztására használták az említett eloszlásokat (például BURKIMSHER [2017], KAPITÁNY [2019], LIMA et al. [2018] vagy SULLIVAN [2005]). Ezzel alátámasztották, hogy a társadalom a termékenység dimenzióján keresztül megosztott, amely kettősség vagy a résztársadalmak által tudatosan gyakorolt kulturális pályából, vagy a többségi társadalom által mutatott kirekesztésből ered. Ugyanakkor felfigyeltem egy másik szélsőségre: vannak olyan görbék, ahol az eloszlás túlsúcsosodik, azaz az egyéni életpályákon lerövidül a gyermekvállalás időszaka; ez pedig a bimodalitás kapcsán már említett két okra visszavezethető kettősségen alapszik. Értelemszerűen ebben az esetben nem a módszer az új, hanem a modális görbék felhasználásának egy újabb lehetőségét támasztottam alá, egy napjainkban kurrens és kritikus jelenség kapcsolatában, amely a relatív vagy abszolút gyermektelenség dimenziója.

További fontos és innovatív kiegészítés, hogy nem feltétlenül a halasztással van a probléma, hanem a lerövidült reprodukív életszakasszal; ugyanis vannak olyan öröndetes, ellenben a gyermekvállalást késleltető, ezzel együtt a relatív vagy abszolút gyermektelenség kockázatát növelő folyamatok, mint például a felsőoktatásban tapasztalható emancipáció. Itt megjegyezném, hogy amíg a szakpolitika a halasztásra fókuszál, nem pedig a lerövidült reprodukív életszakaszra, előrelépés nem lesz a csökkenő TTA-ra való válaszadásban, sőt, a rekuperáció – azaz a szülések későbbi életszakaszban történő „visszapótlása” – is komoly akadályokba fog ütközni.

- II. tézis: a disszertáció kiemelt eredménye annak bizonyítása, hogy az Európai Unióban a lerövidült reprodukív életszakasz, illetve a gyermektelenség mellett jelentős probléma az egészségügyi, gazdasági és társadalmi veszélyként értelmezhető kamaszterhességek kiugró aránya. Bár a szakirodalom alapján (például SCHOUMAKER és SÁNCHEZ-PÁEZ [2022]) a leányanyaság globális magterülete Latin-Amerikára és Fekete-Afrikára terjed ki, ugyanakkor felfigyeltem arra, hogy – legalábbis európai léptéken – Kelet-Közép-Európában szintén kirajzolódik egy magterület, magába foglalva Szlovákiát, Magyarországot, Romániát és Bulgáriát. Ráadásul előrelépés nem történt a 11 év alatt, aminek a magterületen belül Magyarország egy jellegzetes példája: a vizsgált 11 év mind a négy paritása (1., 2., 3., illetve 4. vagy magasabb sorszámú gyermekek) szélsőséges bimodalitásra, jelentős számú kamaszterhességre utalt. Következésképpen nem elég támogatni, egyben célszerű akadályozni is a gyermekvállalást bizonyos korosztályokban (a leány-, illetve relatíve fiatal anyák TTA-súlya nem melleleg elenyésző a 25–34 éves korcsoporthoz képest, azaz nem ez a szakpolitikai lépés fogja megakadályozni a reprodukciós ráta megközelítését). Ehhez kapcsolódik – részben átfedésben az I. tézissel –, hogy önmagában nem a gyermekvállalás halasztása jelent problémát. Következésképpen – hangsúlyozom még egyszer –, ha ezen a megközelítésen nem változtat a szakpolitika, akkor a társadalmi kirekesztés és az ezzel szorosan összefüggő reprodukív depriváció még inkább el fog hatalmasodni.
- III. tézis: a disszertációban nem csupán az I–II. tézisben említett fertilitási jelenségeket, hanem azok hatótényezőit is azonosítottam, ezzel együtt kidolgozva a polarizáció két formáját magyarázó modellt, amelyet példaországokkal, további számításokkal, illetve a szakirodalom eredményeinek felhasználásával alá is támasztottam. Ezen faktorok eltérő kontextusban, külön-külön már ismertek voltak, ellenben az Európa országaira illesztett modellszerű leírásukat nem említik a már megjelent publikációk. Tehát arra a következtetésre jutottam, hogy a bimodalitás valószínűségét növeli a nemzetiségi státusz (allochton, autochton, ideiglenesen kivándorolt), a hagyománykövetés (vallás, etnikai

háttér, házasság), valamint a pronatalista politika (középosztály-fókusz, nacionalista törekvések); a lerövidült reprodukzív életszakasz kiváltó oka lehet a biológiai korlát, az asszisztált reprodukciós technológia (félreértések, fejlődési potenciál), valamint a társadalmi-gazdasági-kulturális miliő korlátozó hatása (karrier-oktatás, érzelmi érettség, fogyasztói társadalom). Egészében véve ez a tudományos eredmény egyrészt lehetőséget nyújt olyan későbbi empirikus kutatások konceptualizációjára, melyek fókusza az alacsonyabb földrajzi szintekre irányul (például országon belül, illetve LAU-léptéken), kvalitatív elemzés használatával (például fókuszcsoportos interjúk). Másrészt a kamaszterhességeknél kiemelt nyolc, valamint a rövid reprodukzív életszakaszból eredő gyermektelenségre irányuló hat faktor hivatkozási alap lehet a szakpolitikai döntések tudományos előkészítésében.

- IV. tézis: földrajzi szempontból beigazolódott, hogy az 1965-ben publikált Hajnal-vonal koncepció lenyomata a mai napig érezteti hatását Európa termékenységi folyamataiban. Nem csupán az északnyugat-délkeleti ellentétet, hanem a felsorolt zárványokat is sikerült azonosítani a modális görbék módszerével (Írország, Finnország stb.). Mindamelletti lényegi különbség a mérés eszköze és az eredmények magyarázata: Hajnal az első gyermekek vállalásának átlagos anyai korévét vizsgálta, továbbá a különbségek direkt hatótényezőjeként a vallásosság által jelentősen determinált házasságkötés egyéni életpályán belüli időzítését határozta meg. Ezzel szemben a disszertációban mind a négy paritás alapján soroltam be az egyes társadalmakat, továbbá nem az átlagéletkorok révén, hanem a modális görbék vizuális elemzésével (jóllehet, a polarizációra való kitettségben a legnagyobb érzékenységet az első gyermek vállalása mutatta). Továbbá, ami a hatótényezőket illeti, egyértelművé vált, hogy a második demográfiai átmenet kezdete, azaz az 1960-as évek óta egy olyan nagyívű társadalmi átalakulás történt az európai társadalmakban, amely turbulens változásokat okozott a fertilitási magatartásban is. A Hajnal által kiemelt hatótényező, nevezetesen a házasság intézménye a szélsőséges időzítési folyamatokban – legalábbis generálisan – jelentőségét veszítette, annak ellenére, hogy egyes országokban, résztársadalmakban még van relevanciája a hagyományos családmoddellnek.

4) Összefoglalás

A kutatás eredményeképpen összességében megállapítható, hogy 2010 és 2020 között az Európai Unió termékenységi térszerkezetében jelentős átrendeződés ment végbe, amely azonban nem egységes irányú folyamatként jelentkezett. A teljes termékenységi arányszám változása markáns regionális különbségeket rajzolt ki, miközben a gyermekvállalás későbbre tolódása az európai társadalmak egészét érintő tendenciának bizonyult. Ezzel párhuzamosan fennmaradt, illetve egyes vonatkozásokban erősödött a gyermekvállalás időzítésének társadalmi és területi polarizációja. Az eredmények ezért arra is rámutatnak, hogy az európai termékenységi folyamatok nem írhatók le egyetlen mutatóval vagy egységes demográfiai válságként. A különböző térségek eltérő fertilitási pályái és eltérő társadalmi problémái differenciált értelmezést és regionálisan célzott szakpolitikai válaszokat igényelnek. A disszertáció legfontosabb átfogó következtetése így az, hogy az európai termékenység kérdése egyszerre demográfiai, társadalmi és területi probléma.

5) Főbb hivatkozások

- BUELENS, M. (2021). Subnational spatial variations of fertility timing in Europe since 1990. *European Journal of Geography*. <https://doi.org/10.4000/cybergeogeo.37887>
- BUELENS, M. (2022). Recent changes in the spatial organisation of European fertility: Examining convergence at the subnational and transnational level (1960-2015). *Space, Populations, Societies*. <https://doi.org/10.4000/eps.12255>
- BURKIMSHER, M. (2017). Evolution of the shape of the fertility curve: Why might some countries develop a bimodal curve? *Demographic Research*, 37(11), 295–324. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2017.37.11>
- CHAPMAN, G., & CAMPBELL, R. (2015). *Szülőfüggő fiatalok – Hogyan szeressük felnőtt gyerekünket?* Budapest, Magyarország: Harmat Kiadói Alapítvány.
- CS. F. NEMES, M. (2005). *Keresem a páromat...* Budapest, Magyarország: A Családi Nevelésért Alapítvány.
- GIETEL-BASTEN, S., & SCHERBOV, S. (2020). Exploring the ‘true value’ of replacement rate fertility. *Population Research and Policy Review*, 39(4), 763–772. <https://doi.org/10.1007/s11113-019-09561-y>
- HAJNAL, J. (1965). European marriage patterns in perspective. In Glass, D. V., & Eversley, D. E. C. (szerk.), *Population in History. Essays in Historical Demography* (pp. 101–143). London, Egyesült Királyság: Aldine Publishing Company.
- HUNDAL, B. S., & ANAND (2005). Psychographics of Singles: Implications for Marketers. *Management and Labour Studies*, 30(1), 83–89. <https://doi.org/10.1177/0258042X0503000104>
- IMPICCIATORE, R., GABRIELLI, G., & PATERNO, A. (2020). Migrants’ fertility in Italy: A comparison between origin and destination. *European Journal of Population*, 36(4), 799–825. <https://doi.org/10.1007/s10680-019-09553-w>
- KAPITÁNY, B. (2019). Bimodális (kétcsúcsú) termékenységi görbe Magyarországon – Leíró eredmények és lehetséges okok. *Demográfia*, 61(2–3): 121–146. <https://doi.org/10.21543/Dem.61.2-3.1>

- KOPP, M., & SKRABSKI, Á. (2015). *A boldogságkeresés útjai – Az érett személyiségtől a kiegyensúlyozott párkapcsolatig*. Budapest, Magyarország: L'harmattan Kiadó.
- LAPLANTE, B., CASTRO-MARTÍN, T., CORTINA, C., & FOSTIK, A. (2019). Unmarried cohabitation and its fertility in Ireland: Towards post-Catholic family dynamics? *Irish Journal of Sociology*, 28(1), 5–28. <https://doi.org/10.1177/0791603519865410>
- LESTHAEGHE, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review*, 36(2), 211–251. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x>
- LESTHAEGHE, R., & WILLEMS, P. (1999). Is low fertility a temporary phenomenon in the European Union? *Population and Development Review*, 25(2), 211–228. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.1999.00211.x>
- LIMA, E. E. C., ZEMAN, K., SOBOTKA, T., NATHAN, M., & CASTRO, R. (2018). The emergence of bimodal fertility profiles in Latin America. *Population and Development Review*, 44(4), 723–743. <https://doi.org/10.1111/padr.12157>
- LUCI-GREULICH, A., & THÉVENON, O. (2014). Does economic advancement ‘cause’ a re-increase in fertility? An empirical analysis for OECD countries (1960–2007). *European Journal of Population*, 30(2), 187–221. <https://doi.org/10.1007/s10680-013-9309-2>
- MIHALEC, G., & CSIZMADIA, R. (2014). Kommunikációs és konfliktuskezelési készségek fejlesztése a családi életre nevelésben. In Komlósi, P. (szerk.), *Családi életre és kapcsolati kultúrára felkészítés* (pp. 108–135). Budapest, Magyarország: L'Harmattan Könyvkiadó.
- MURESAN, C. (1997). A reprodukív magatartás változásai Romániában. *Demográfia*, 40(4), 287–298.
- POPPER, P. (2015). *Értetni és elengedni – Felnőtté válásunk, lelki egészségünk*. Budapest, Magyarország: Saxum.
- SCHOUMAKER, B., & SÁNCHEZ-PÁEZ, D. A. (2022). Under-15 fertility around the world. *Population and Societies*, 601(6), 1–4. <https://doi.org/10.3917/popsoc.601.0001>

- SEIFU, B. L., TEBEJE, T. M., ASGEDOM, Y. S., ASMARE, Z. A., ASEBE, H. A., KASE, B. F., SHIBESHI, A. H., SABO, K. G., FENTE, B. M., & MARE, K. U. (2023). Determinants of high-risk fertility behavior among women of reproductive age in Kenya: A multilevel analysis based on 2022 Kenyan demographic and health survey. *BMC Public Health*, 23(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-023-17459-w>
- SOBOTKA, T. (2003). Re-emerging diversity: Rapid fertility changes in Central and Eastern Europe after the collapse of the communist regimes. *Population*, 58(4/5), 451–485. <https://doi.org/10.2307/3246652>
- SPÉDER, Z., & KAPITÁNY, B. (2014). Failure to realize fertility intentions: A key aspect of the post-communist fertility transition. *Population Research and Policy Review*, 33(3), 393–418. <https://doi.org/10.1007/s11113-013-9313-6>
- SULLIVAN, R. (2005). The age pattern of first-birth rates among U.S. women: the bimodal 1990s. *Demography*, 42(2), 259–273. <https://doi.org/10.1353/dem.2005.0018>
- SZALMA, I., HAŠKOVÁ, H., OLÁH, L., & TAKÁCS, J. (2022). Fragile Pronatalism and Reproductive Futures in European Post-Socialist Contexts. *Social Inclusion*, 10(3), 82–86. <https://doi.org/10.17645/si.v10i3.6128>
- TE VELDE, E. R., SCHEFFER, G. J., DORLAND, M., BROEKMANS, F. J., & FAUSER, B. C. J. M. (1998). Developmental and endocrine aspects of normal ovarian aging. *Molecular and Cellular Endocrinology*, 145(1–2), 67–73. [https://doi.org/10.1016/S0303-7207\(98\)00171-3](https://doi.org/10.1016/S0303-7207(98)00171-3)
- TSIMBOS, C. (2008). Immigrant and native fertility in Greece: New estimates and population prospects (2005-2025). *Population Review*, 47(2). <https://doi.org/10.1353/prv.0.0005>
- VERLUISE, P. (2011). Demográfiai kihívás az Európai Unióban: Mi forog kockán, mik az alternatívák? *Területi Statisztika*, 51(4), 372–385.
- VICSEK, L. (2018). Fertility myths, technology myths and their sources – Lay reasoning about age-related fertility decline. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 9(2), 49–75. <https://doi.org/10.14267/CJSSP.2018.2.03>
- WEBER, H. (2015). Could immigration prevent population decline? The demographic prospects of Germany revisited. *Comparative Population Studies*, 40(2). <https://doi.org/10.12765/CPoS-2015-05>

6) A témakörrel kapcsolatos saját (ill. társszerzős) publikációk jegyzéke

- BALOGH, E., & UHLJÁR, P. (2021). A gyermekvállalási hajlandóság alakulása Magyarországon a járvány idején. *Kapocs*, 4(1–2), 9–20. <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2021.1-2.2>
- DUSA, Á., LUDESCHER, M., KOZÁK, K., UHLJÁR, P., & WÁGNER, T. (2025). A mamahotel-jelenség Európában – A szülői ház elhagyásának átlagéletkora szempontjából. *Kapocs*, 8(1–2), 157–178. <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.11>
- KOZÁK, K., & UHLJÁR, P. (2023). A párkapcsolatban élők láthatatlan munkára szánt idejének megoszlása. In Pári, A., & Gyorgyovich, M. (szerk.), *Család – Érték – Tér* (pp. 55–70). Budapest, Magyarország: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért.
- PAPHÁZI, T., UHLJÁR, P., FERKIS, A., & KAPDEBO, Á. (2023). Fiatal felnőttek gyermekvállalása: Tervek és motivációk. In Pári, A., & Gyorgyovich, M. (szerk.), *Család – Érték – Tér* (pp. 71–90). Budapest, Magyarország: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért.
- SALAMIN, G., BOCZ, J. GY., & UHLJÁR, P. (2023). Területi különbségek a családi értékekkel kapcsolatos attitűdökben Magyarországon. In Pári, A., & Gyorgyovich, M. (szerk.), *Család – Érték – Tér* (pp. 237–265). Budapest, Magyarország: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért.
- UHLJÁR, P. (2024). A gyermekvállalás térszerkezeti mintázatai és szélsőségei az Európai Unióban, 2010–2020. *Területi Statisztika*, 64(4), 467–488. <https://doi.org/10.15196/TS640403>
- UHLJÁR, P. (2025). Az anyai életkorok polarizációs hatása térben és társadalomban – A gyermekvállalási magatartás szélsőségei Európában 2010 és 2020 között. *Modern Geográfia*, 20(3), 69–85. <https://doi.org/10.15170/MG.2025.20.03.04>
- UHLJÁR, P. (2025). A gyermekvállalási magatartásban megjelenő társadalmi polarizáció térszerkezete az Európai Unióban, 2010–2020. *Területi Statisztika*, 65(4), 419–453. <https://doi.org/10.15196/TS650401>
- UHLJÁR, P. & KOZÁK, K. (2024). Emancipációs folyamatok a magyar háztartásokban: Percepciók, egyenlőtlenségek és irányzatok. *Kapocs*, 7(3–4), 27–40. <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2024.3-4.3>
- UHLJÁR, P., PÁRI, A., & PAPHÁZI, T. (2023). A falusi CSOK hatása a települések népességére. *Modern Geográfia*, 18(3), 41–52. <https://doi.org/10.15170/MG.2023.18.03.03>